

Анатолій Мирончук
Анатолій Мирончук
Anatolii Myronchuk

Законодавча комісія 1767 – 1768 рр. в листах Г. Закке
до А. Флоровського (із зібрання Архіву РАН).

Законодательная комиссия 1767 – 1768 гг. в письмах Г. Закке
к А. Флоровскому (из собрания Архива РАН).

The Legislative Commission of 1767 – 1768 in the letters of G. Sacke
to A. Florovsky (from the collection of the Archives of RAS).

Анотація. У статті уведено до історіографічного контексту неопубліковані листи Г. Закке до А. Флоровського з Архіву Російської академії наук, що містять нові відомості з історії Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр.

Ключові слова: Законодавча комісія 1767 – 1768 рр., Г. Закке, А. Флоровський, Архів РАН, науковий доробок, епістолярна спадщина.

Аннотація. В статті вводяться в історіографічний контекст неопубліковані листи Г. Закке к А. Флоровскому из Архива Российской академии наук, содержащие новые сведения по истории Законодательной комиссии 1767 – 1768 гг.

Ключевые слова: Законодательная комиссия 1767 – 1768 гг., Г. Закке, А. Флоровский, Архив РАН, научный потенциал, эпистолярное наследие.

Annotation. In this article the letters of G. Sacke to A. Florovsky from the collection of the Archives of the Russian Academy of Sciences which provide new information from the history of the Legislative Commission of 1767 – 1768 are introduced to the historiographical context.

Keywords. The Legislative Commission of 1767 – 1768, G. Sacke, A. Florovsky, Archives of RAS, scientific contributions, epistolary heritage.

Історія дослідження Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр., створеної згідно з задумом російської імператриці Катерини II про реформування Російської імперії на засадах деяких положень західноєвропейської просвітницької теорії та збереження самодержавства, що мала на меті виробити проект нового «Уложення», розпочалася ще у XVIII ст. і триває донині. Кожне покоління дослідників вносило щось нове у розуміння цієї події. Утім, залишається безліч дискусійних проблем, які ще чекають на своє вирішення.

Пропонована стаття має на меті допомогти дослідникам Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр. у вирішенні та з'ясуванні ряду невирішених проблем, пов'язаних з її скликанням, діяльністю та оцінкою роботи, а також формуванням її історіографічної традиції.

Певний інтерес для дослідників Комісії 1767 – 1768 рр. представляє Архів Російської академії наук, де у фонді 1609 «Архив А. В. Флоровского» зберігаються 17 неопублікованих листів німецького історика-славіста Георга Закке до професора Карлового університету в Празі Антонія Флоровського, написані з Лейпцига, Кишинева та Гамбурга (крайні дати: 30 квітня 1930 р. – 18 серпня 1941р.), що стосуються досліджень Г. Закке Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр. [1].

В даній статті здійснена спроба позначити шляхи дослідницької діяльності над проблемою Законодавчої комісії, аналізу її джерельної бази з метою виявлення менш відомих моментів у її дослідженні. Уведення до наукового обігу листів Г. Закке до А. Флоровського дасть змогу скоригувати та узагальнити відомості з історії дослідження законодавчого зібрання 1767 – 1768 рр.

Починаючи з 1993 р. документи особистого фонду А. Флоровського не раз слугували джерелом серії статей і публікацій російських дослідників О. П. Аксьонової, М. Ю. Досталь та Т. М. Лаптевої [2]. Однак сьогодні ми чи не вперше застосуємо їх для характеристики Комісії 1767 – 1768 рр., оскільки в такому ракурсі вони ще не були об'єктом спеціального вивчення істориків.

Зміст запроваджуваної до історіографічного контексту епістолярної спадщини Г. Закке цінний не тільки його фактичною стороною, що дає абсолютно нову інформацію з багатьох деталей творчості німецького історика-славіста. Листування Г. Закке дозволяє простежити, як протягом тривалого часу він збирав дані для роботи над книгою про Законодавчу комісію 1767 – 1768 рр.

Георг Фрідріх Закке – німецький історик-славіст і активний учасник антифашистського руху Опору – народився 2 січня 1902 р. у м. Кишинів в багатодітній родині професора гімназії. Його батько Карл Юліус Закке був латишем, мати Еліза Емілі – прибалтійською німкенню.

Гімназистом Г. Закке пережив російську революцію 1917 р. і громадянську війну. Після окупації в 1918 р. Румунією Молдавії він емігрував до Німеччини. З 1921 р. Г. Закке вивчав у Лейпцизі суспільні науки, політичну економію і філософію, згодом – в 1925 р. в Університеті ім. Карла Фердинанда у Празі він студіював східноєвропейську історію. У 1926 р. Г. Закке повернувся до Лейпцига і з 1927 по 1933 рр. працював молодшим науковим співробітником східноєвропейського відділу Інституту культури і всесвітньої історії, який очолював його вчитель професор Фрідріх Браун.

У 1929 р. йому було присуджено наукову ступінь за роботу «Філософія історії В. С. Соловйова» [3].

У 1932 р. Г. Закке захистив докторську дисертацію з історії абсолютизму в Росії і одержав дозвіл на викладання у вищій школі. У своїй докторській дисертації «Законодавча Комісія Катерини II: внесок в історію абсолютизму в Росії» та інших статтях, присвячених цій темі, Г. Закке зумів довести, що перебіг соціально-економічних процесів в абсолютистській Росії був аналогічним до західноєвропейських [4].

Ще з студентських років Г. Закке поєднував навчання з роботою на виробництві та відвідуванням марксистських гуртків. Так поступово формувалися його політичні погляди та переконання: він симпатизував

Радянському Союзу і німецькому робітничому класу, однак не був членом жодної партії [5].

До 1933 р. Г. Закке також викладав у народному університеті, спеціалізувався на радянсько-російських темах. У реферативному огляді «Історія Росії у російській та німецькій історичній літературі післявоєнного часу», який вийшов у 1934 р., він оголосив себе прибічником марксизму без догматичної обмеженості [6].

1 квітня 1933 р. посада Г. Закке у східноєвропейському відділі Лейпцигського інституту культури і всесвітньої історії була скорочена і він одним з перших викладачів інституту рішенням комісії з оновлення вищої школи був звільнений через «марксистське сприйняття історичних проблем» і «позитивне ставлення до Радянського Союзу» та змушений був через це скласти з себе звання приват-доцента, що унеможливило його подальшу роботу [7]. Тільки восени 1940 р. йому знову вдалося знайти роботу експерта з країн Східної Європи у Гамбурзькому інституті світової економіки [8].

У Лейпцигу і Гамбурзі під час націонал-соціалістичної диктатури Георг Закке брав активну участь в русі Опору. В квітні 1934 р. його було заарештовано і відправлено до концтабору Заксенбург. Після винесення виправдувального рішення за звинуваченням у державній зраді у грудні 1935 р. він був звільнений з-під арешту і продовжив брати активну участь в антифашистській боротьбі. 15 серпня 1944 р. Г. Закке і його дружину Анну-Розмарі було заарештовано у Гамбурзі. Спочатку він потрапив до концентраційного табору Фульсбюттель, а пізніше – до табору Нойенгамме. Під час маршу смерті до Любека 26 квітня 1945 р. його було вбито [9].

Діапазон наукової спадщини Г. Закке надзвичайно широкий та різноманітний [10]. Він, по суті, був одним із перших на Заході дослідників історіософії В. С. Соловйова, який опублікував в 1929 р. книгу «Філософія історії В. С. Соловйова: до характеристики російського світогляду» [11].

Г. Закке одним із перших німецькій науковій літературі висловив свою думку про походження і політичний сенс «Оди на рабство» В. Капніста

(1783). У своїй невеличкій розвідці він доводив, що вона написана як протест проти скасування державної автономії України російським урядом [12].

Німецький славіст досліджував також долю «Подорожі із Петербурга в Москву» О. М. Радищева в західноєвропейській літературі [13].

Цикл робіт присвятив Г. Закке Законодавчій комісії зі створення нового «Уложення» 1767 – 1768 рр., в яких змістовно залишився на рівні робіт російських авторів передреволюційної пори [14]. Обмежений тільки опублікованими матеріалами, Г. Закке не зумів охарактеризувати реальне значення Комісії для законодавства другої половини XVIII ст. і розцінював її як невіддале «народне представництво» і арену дискусій з політичних та правових питань, проте, в дусі своїх марксистських поглядів, послідовно характеризував дискусії в Комісії в ключі соціально-класової боротьби дворянства і буржуазії [15]. В інших його роботах, дотичних до проблематики Законодавчої комісії, були і дуже перспективні спостереження – зокрема, про безперечний вплив англійської політичної думки на законодавчі ідеї та правову філософію Росії другої половини XVIII ст. [16].

Незважаючи на те, що наукові інтереси Г. Закке та А. Флоровського були надзвичайно різноманітними і відзначались досить широким історичним світоглядом, їх поєднувала тема Законодавчої комісії, проблеми її вивчення цікавили обох вчених. Г. Закке і А. Флоровський майже одночасно розпочали історичні дослідження над Законодавчою комісією 1767 – 1768 рр. Щоправда, А. Флоровський уже був на той час визнаним авторитетом в справі її вивчення. Ще в кінці XIX ст. професор Новоросійського університету в Одесі започаткував справу академічного дослідження Законодавчої комісії.

В 1915 р. в Одесі вийшла робота А. Флоровського «Состав законодательной комиссии 1767 – 74 гг.», представлена в лютому 1916 р. до захисту в Московському університеті як магістерська дисертація [17]. Опонентами її були видатні історики М. М. Богословський та Ю. В. Готьє. Пізніше монографія була удостоєна Уваровської премії Академії наук

Предметом свого дослідження автор обрав питання «про організацію комісії як представницької установи» та «порядок реалізації основних положень виборчого закону».

А. Флоровський здійснює аналіз історії виборчого закону та його основних положень, аналізує відповідність маніфесту 14 грудня 1767 р. реальному суспільному складу населення різних регіонів, ставлення до вимог виборчого закону, до ідеї скликання Комісії з боку населення та місцевої адміністрації. На думу А. Флоровського, положення маніфесту 14 грудня 1767 р. відповідали тільки центральним губерніям Російської імперії, в інших регіонах місцева влада змушена пристосовувати реальність до правил виборів. Врешті-решт, дослідник приходять до висновку, що склад Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр. та характер виборів на місцях був обумовлений не суворим дотриманням та правильним виконанням виборчого закону з боку місцевих органів влади, а ставленням населення до виборів та Комісії.

А. Флоровський чи не вперше представив організацію Комісії як цілком серйозний за задумом політичний акт, який нехай і не в усьому виправдав сподівання, які покладалися на нього владою. Це було істотне дослідницьке нововведення розуміння – замість усталеного в наукових підходах слідом за В. Й. Ключевським іронічно-критичного ставлення до цілей і методів діяльності Законодавчої комісії.

Як відзначають сучасні дослідники наукової спадщини А. Флоровського, його роботи з історії Законодавчої комісії відрізнялись вузьким об'єктом дослідження і масштабом наукового висновку [18].

Перший лист Г. Закке до А. Флоровського, що зберігається в АРАН датований 30 квітня 1930 р. В ньому Г. Закке пише, що Наказ, на його думку, не передбачав Комісії як представницького органу і звертається до А. Флоровського за роз'ясненнями, коли саме, на його думку, в Катерини II виникла думка скликати Комісію [19]. В наступному листі Г. Закке продовжує розмірковувати над часом виникнення ідеї про скликання Комісії

як представницького органу, ділиться з колегою своїми намірами з'ясувати зв'язок Комісії 1767 р. з попередніми подібними законодавчими зібраннями, а також інформує А. Флоровського про німецькі славістичні кафедри та просить надіслати бібліографічні посилання своїх праць та інших дослідників Комісії [20].

Постійним мотивом листів є обговорення досліджень, пов'язаних з історією Комісії, опублікованих у російських емігрантських та іноземних виданнях, а також інформація про нові роботи колег – вітчизняних і західних вчених. Зокрема, вже в першому листі Г. Закке демонструє свою готовність надсилати А. Флоровському недоступні для нього книги з німецьких бібліотек, а також докладніше викласти свою точку зору на час появи ідеї про скликання Комісії.

Характерною рисою листів двох вчених є переважання в них наукових питань. Деякі нечисленні деталі побутового характеру в листах відступали на другий план, займаючи останнє місце в кореспонденції, поступаючись першим більш важливим для вчених проблемам. Обмін науковою літературою, в першу чергу своїми роботами, – одна з основних тем листування вчених. Нестача необхідної для наукової роботи літератури була відчутною для Г. Закке. Тому вони обмінювались відомостями про нові видання, надсилали один одному книги та відбитки статей, виписки із книг. Г. Закке усвідомлював, що в роботі історика, позбавленого можливості звертатися до матеріалів вітчизняних архівів, важливу роль відіграють бібліотеки. Знаючи про попередні роботи А. Флоровського, Г. Закке живо цікавився його новими дослідженнями, неодноразово звертався до колеги з проханням надіслати ту чи іншу книгу і згодом щиро дякував А. Флоровському за надання йому необхідних книг.

Зворушлива увага та щире ставлення до чужих проблем було характерним для А. Флоровського. Листи ж Г. Закке цих років незмінно сповнені вдячністю за допомогу та присилку А. Флоровським своїх робіт. І

це була не просто данина ввічливості – А. Флоровський виказував своє ставлення до робіт колеги, інколи доволі критичне.

В інших листах Г. Закке надавав у відповідь на прохання А. Флоровського детальні бібліографічні довідки про літературу з проблем, що становили його інтерес.

В листі від 9 липня 1930 р. Г. Закке дякує А. Флоровському за присилку його статей і, в свою чергу, надсилає йому свою роботу про В. С. Соловйова та просить оцінити його статтю про Комісію [21].

Тривалий час А. Флоровський працював над дослідженням російсько-чеських історичних та культурних зв'язків, присвятивши цій проблематиці ряд статей та кілька книг. Результатом його багаторічної роботи стала двохтомна монографія «Чехи и восточные славяне. Очерки по истории чешко-русских отношений (X – XVIII вв.)», перший том якої вийшов у 1935 р. в Празі [22]. З переписки видно, що Г. Закке активно допомагав А. Флоровському в процесі його роботи і надсилав витяги із недоступної для нього літератури [23].

Листом від 23 вересня 1930 р. Г. Закке дякує А. Флоровському за рецензію його статті про Комісію. Ймовірно відгук був критичним, оскільки Г. Закке заявляє про свій намір переробити її в частині розподілу законодавчих і політичних функцій та виявляє бажання опублікувати її у російському виданні, а також наполягає на політичній функції як основному мотивові скликання Комісії [24].

17 травня 1933 р. Г. Закке інформує адресата, що його робота про Комісію прийнята як магістерська дисертація і дала йому право читати лекції та ділитися з колегою своїми міркуваннями про пошукову роботу в балтійських архівах, пов'язану з Комісією [25].

В листі від 9 березня 1941 р. чітко йдеться про те, що в своїй роботі, присвяченій Комісії, Г. Закке піддав перегляду деякі висновки А. Флоровського [26]. Він зробив низку авторитетних та доречних виправлень у твердженнях свого одеського колеги.

На думку Г. Заке, на початку 60-х рр. XVIII ст. Катерина II прагнула надійно утвердитися на престолі, вирішила подолати свою неприязнь до представницьких органів і скликати депутатів від різних станів і соціальних груп, сподіваючись досягти двох цілей: нейтралізувати аристократичну опозицію абсолютизму і зміцнити своє положення на троні, оточивши його ореолом законності і національної згоди [27]. Далі Г. Заке підкріплює свою теорію твердженням про те, що російська імператриця зуміла сформувати Законодавчу комісію таким чином, щоб забезпечити більшість представникам міст, і підкреслює, що політичний сенс створеного нею «Наказу» полягав в захисті самодержавства як системи правління в Росії.

Як би там не було, але багата документальна основа праць двох істориків з історії законодавчого зібрання 1767 – 1768 рр. зберігає свою цінність і понині.

Незважаючи на неповноту переписки Г. Закке, що зберігається у фонді А. Флоровського АРАН і представленої лише листами першого, цей епістолярний матеріал вносить відчутний вклад у вивчення проблеми Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр. і дає можливість прослідкувати процес наукової творчості дослідників над порушеною проблемою. Відривчастість відомостей, що містяться в листах, почасти може бути компенсована зверненням до інших джерел.

Переписка Г. Закке і А. В. Флоровського, на жаль, фрагментарна; далеко не всі події життя та наукової діяльності знайшли в ній відображення. Деякі сюжети, порушені в листах і зрозумілі кореспондентам, сучасним дослідникам нелегко прокоментувати. Сподіваємося, ці листи допоможуть розширити уявлення про вченого, дати додаткові штрихи до його наукової біографії. Листування Г. Закке з А. Флоровським показує широту їх наукових інтересів, вносить чимало важливих подробиць в історію вивчення Законодавчої комісії, поповнює відомості про етапи формування її історіографічної традиції.

Все сказане дає підстави вважати листи Г. Закке до А. Флоровського важливим джерелом для вивчення життя і діяльності видатних дослідників Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр., заслуги яких ще недостатньо оцінені.

Пропонований фрагмент переписки німецького історика Георга Закке ми поєднали темою Законодавчої комісії. Всі листи Г. Закке є автографами. На жаль, ми не маємо в своєму розпорядженні відповідей А. Флоровського на листи Г. Закке, однак сподіваємось на нові евристичні відкриття у майбутньому.

Поданий нижче комплекс листів Г. Закке до А. Флоровського публікується вперше, популярним методом у строгій відповідності до оригіналу, зі збереженням мовних, граматичних і стилістичних особливостей оригіналу (в т. ч. граматичних помилок). Текст публікується мовою оригіналу – російською, без будь-яких скорочень і перекладу. Цитати звірені з оригіналом. Незначні різночитання вказані в квадратних дужках. Слова, написані у тексті скорочено, подаються цілком, а додана частина – у квадратних дужках. Пояснення та коментарі наведені після кожного листа у квадратних дужках.

Листи Г. Закке до А. Флоровського (1930 – 1941)

№ 1

Лейпциг. 30. 4. 30.

Глубокоуважаемый профессор!

Работая над небольшим исследованием об Екатерининской законодательной комиссии [1], я наткнулся на один вопрос, который невозможно разрешить на основании опубликованных материалов. Обращаюсь поэтому к Вам, как специалисту по этому вопросу, с просьбой сообщить мне Ваши соображения относительно следующего вопроса:

Мне кажется, что Наказ Екатерины не имел сначала в виду Комиссию 1767 г., как представительное учреждение. Мысль созвать подобную комиссию возникла по моему в течение работы Екатерины над Наказом.

Существование или необходимость подобного представительского учреждения не предусматривается Наказом ни в связи с вопросом о государственном порядке, ни с вопросом о технике законодания.

Это соображение поддерживается до некоторой степени пятичленной комиссией, о которой упоминается в Вашем «Составе» (II) [2]. Более определенное указание на такую комиссию находим в письме Ек. [атерины] к Вольтеру от 29 июня и 9 июля 1766 года (Сборник X, 94) [3], где она говорит о *comité qui refondra nos loix* [4]. Нельзя ли признать вышеуказанную дату как *terminus post quem* возникла у Екатерины мысль создать ее комиссию? Конечно, если согласиться с этим, то нужно признать, что выборный закон от 14 декабря 1766 года со всеми его многочисленными проектами должен был бы быть выработанным в течение 3-4 месяцев. Мне было бы чрезвычайно интересно ознакомиться с Вашим мнением относительно этого вопроса, который за неимением рукописного материала почти невозможно разрешить.

Надеюсь, что просьба моя не особенно затруднит Вас и что Вы не откажете вывести меня из тупика. С своей стороны я был бы очень рад помочь Вам в смысле доставки Вам книг из немецких библиотек. Здесь условия таковы, что при некотором терпении можно получить почти все необходимое. Я ассистент восточно-европейского семинара при Лейпцигском университете и нахожусь благодаря этому в более или менее тесной связи со всеми другими институтами Германии.

Заранее благодарю Вас за Ваши сообщения.

Уважающий Вас

Георгий Закке.

Osteuropa-Abt.

Universitatstr. 13 I

Dr. G. Sacke.

[1]. Sacke Georg. Zur Charakteristik der Gesetzgebenden Kommission Katharinas II von Russland // Archiv für Kulturgeschichte. – 1931. – Bd. XXI, Heft 2.– S.

166-191.

[2]. Флоровский А. В. Состав законодательной комиссии 1767 – 74 гг. – Одесса, Типография «Техник», 1915. – 610 с.

[3]. Собственноручное черновое письмо Екатерины II к Вольтеру о Каласе и Сирене, и с выпискою из законодательного проекта ее терпимости в делах веры. С.-Петербург, 29 июня и 9 июля 1766 г. / Бумаги Императрицы Екатерины II, хранящиеся в Государственном Архиве министерства иностранных дел с 1765 – 1771 г. Собраны и изданы академиком Пекарским. Часть II. // СИРИО. – Т.10. – Спб., типография Императорской Академии Наук, 1872.– С.93-95.

[4]. Яка буде переробляти наші закони (пер. з фр.).

№ 2

Лейпциг. 27. 5. 30.

Глубокоуважаемый профессор!

Очень Вам благодарен за Ваше любезное письмо. Отвечаю Вам лишь теперь, так как хотел разобраться в затронутых Вами вопросах. Мне теперь ясно, что упомянутый в письме Екатерины к Вольтеру термин *comité* еще не дает оснований принять дату 9. VII, 1766 как *terminus post quem* Екатерина решила созвать комиссию, как представительное учреждение. Это тем более не верно что de Bausset [1] пишет уже 27 мая 1766 о созыве «des députés de toutes ses provinces.» [2]. (Сборник CXLI, 84) [3]. Еще раньше упоминаются депутаты в черновике письма Екатерины относящемуся к середине 1765 года. (Сборник X, 36) [3]. Более точной датировки нет к

сожалению и в последнем издании сочинений Вольтера. Мне кажется, что это первое упоминание народных представителей, которое не дает, конечно, еще никаких данных к моей постановке вопроса – время возникновения идеи созыва комиссии как представительного учреждения.

Мне удастся может быть еще в течение этого года закончить мою работу о комиссии, в которой этот вопрос играет более или менее эпизодическую роль. Надеюсь, что мне все таки удастся выяснить более точно вопрос взаимоотношения между наказом и комиссией. Возможно, конечно, что без архивных работ ничего не выйдет. Придется может быть ограничиться постановкой вопроса.

Названных Вами Ваших новейших трудов о Дидро и об обряде [5] я к сожалению не знаю. Был бы поэтому Вам очень благодарен за более точные библиографические данные. Это тем более, что я собираюсь напечатать небольшую заметку о Ваших трудах о комиссии [6]. За сообщение новых трудов о комиссии и вообще о времени Екатерины был бы Вам также очень благодарен. Мне знакомы следующие. Тарановский. Монтескье о России [7]. Кнорринг и Киззевевер в сборнике в честь Милюкова [8], Ваша статья об Академии [9].

Круг лиц, занимающихся русской историей в Германии постепенно растет. Кроме Берлина и Лейпцига есть еще кафедры в Гамбурге, Бреславле [10] и Кенигсберге [11]. В ближайшем будущем начнет выходить *Zeitschrift für Osteuropäische geschichte* [12], в которой Вы в свое время тоже сотрудничали. У нас в Лейпциге занимает кафедру русской истории Федор Александрович Браун, бывший профессор западно-европейской литературы петербургского университета. Работа Schäder [13] действительно одна из лучших студенческих работ вышедших в течение последних лет. В ближайшем будущем выйдет в той же серии оригинальный текст записок Штадена [14], с очень подробным комментарием. Года два тому назад вышла моя работа о В. Соловьеве, которую я Вам на днях вышлю [15].

В моей работе о комиссии я касался главным образом политической стороны этого учреждения Екатерины. В связи с этим я стараюсь выяснить связь этой комиссии с другими учреждениями екатерининского времени. До сих пор Коммиссия рассматривалась по моему слишком изолированно от всех других предприятий Екатерины, вследствие чего не выяснено в ней целый ряд чрезвычайно интересных моментов. Помешало в этом отношении и исследование комиссии 1767 года в связи с другими комиссиями 18 века. Благодаря этому ступшевались некоторые черты чрезвычайно характерные для всего екатерининского времени. В этом отношении мне очень понравилась статья Кизеветтера. Я очень рад стал совершенно независимо от него на ту же точку зрения. Статья Кнорринга мне не особенно понравилась. Он пропустил несколько по моему чрезвычайно важных указаний французских посланников. Я собираюсь между прочим просмотреть еще не опубликованные сообщения саксонского посла. Возможно, что удастся найти новые материалы.

Уважающий Вас

Георгий Закке.

- [1]. Маркіз де-Боссе – французський посол в Росії з квітня 1765 р. по квітень 1767 р.
- [2]. Депутатів всіх її провінцій (пер. з фр.).
- [3]. Le Marquis de Bausset au Duc de Choiseul. Pétersbourg, 27 mai 1766 / Дипломатическая переписка французских представителей при дворе императрицы Екатерины II. Часть II. (1766 – 1769) // СИРИО. – Т. 141. – С. 84.
- [4]. Собственноручное черновое письмо Екатерины II к Вольтеру с шутками на счет племянника аббата Базена (псевдоним Вольтера); об инквизиторах и о законодательном труде для русских (1765) / Бумаги Императрицы Екатерины II, хранящиеся в Государственном Архиве министерства иностранных дел с 1765 – 1771 г. Собраны и изданы академиком Пекарским.

Часть II. // СИРИО. – Т.10. – Спб., типография Императорской Академии Наук, 1872.– С.36.

[5]. Флоровский А. В. Две политические доктрины («Наказ» и Дидро) // Труды IV съезда русских академических организаций за границей. Ч.1. – Белград, 1929. – С. 113 – 129.

[6]. Sacke Georg. A. V. Florovskij. Sostav zakonodatel'noj kommissii 1767 – 74 // Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. – 1930. – Bd. 6, H. 2/3. – S. 356 – 359.

[7]. Тарановский Ф. В. Монтескьё о России (К истории «Наказа» императрицы Екатерины II.) // Труды русских учёных за границей. – Т.1. – Берлин, 1922. – С. 178-223.

[8]. Кнорринг Н. Н. Екатерининская Законодательная Комиссия 1767 г. в освещении иностранных резидентов при русском дворе // Сборник статей, посвященных Павлу Николаевичу Милюкову (1859 – 1929). – Прага, Типография «Орбис», 1929. – с. 327 – 350; Кизеветтер А. А. Первое пятилетие правления Екатерины II // Там же. – С. 309 – 325.

[9]. Флоровский А. В. Академия наук и законодательная комиссия 1767 – 1774 г. – Ученые записки Русской учебной коллегии в Праге. – Прага, 1924. – Т. 1, вып. 2. – с. 103 – 164.

[10]. Вроцлав.

[11]. Калінінград.

[12]. Перший німецький спеціалізований журнал східноєвропейської історії, створений в 1910 р. за участі Т. Шиманна, О. Хетча, Л. Гетца та К. Юберсберга, діяльність якого була спрямована на об'єднання зусиль істориків різних країн у процесі вивчення східноєвропейської історії. Періодичність виходу була перервана Першою світовою війною.

[13]. Возможно мова йде про Ганса Генріха Шадера (нім. Hans Heinrich Schäder; 1896 – 1957) – німецького сходознавця і іраніста, професора Берлінського університету (з 1931) та університету Геттінгена (1946 – 1957).

[14]. Штаден фон Генріх (нім. Heinrich von Staden; 1542 – після 1579) – німецький авантюрист, опричник царя Івана Грозного. Склав опис Московії (кінець 1577 – 1578 р.) під назвою «Країна і правління московитів, описані Генріхом фон Штаденом» (Moskowiter Land und Regierung Beschrieben durch Henrichen von Staden). Твори Штадена були вперше опубліковані в 1917 р. під загальною назвою «Записки про Московію» (Heinrich von Staden. Aufzeichnungen über den Moskauer Staat), в 1925 р. перекладені на російську мову. Їх достовірність не сприймається беззастережно і досі є предметом наукових дискусій. Німецький оригінал рукопису зберігається в Державному Архіві в Ганновері. Г. Закке має на увазі видання 1930 р. (Heinrich von Staden. Aufzeichnungen über den Moskauer Staat, herausgegeben von Fritz Epstein. – Hamburg, 1930.).

[15]. Sacke G. W. S. Solowjews Geschichtsphilosophie: Ein Beitrag zur Charakteristik der russischen Weltanschauung. – Berlin: OST-Europa Verlag, 1929. – 138 s.

№ 3

Leipzig. 9. 7. 30.

Глубокоуважаемый профессор!

Чрезвычайно благодарен Вам за присылку Ваших статей. На днях получил из гамбургского «Osteuropäischen seminar» [1] вашу статью из Русского Архива [2], так что надеюсь, что по крайней мере в этом отношении у меня не будет пробелов. Я прислал Вам мою работу о Соловьеве [3], о которой прошу не особенно строго судить. Я сам ясно вижу все недостатки этого еще ученического труда.

Боюсь затруднить Вас еще одной просьбой. Надеюсь, что моя безцеремонность побудит и Вас когданибудь использовать мое время и силы. Меня интересует в настоящее время вопрос влияния трудов комиссии на последующее законодательство Екатерины. Мною собран в этом отношении кое какой материал, но есть конечно еще масса пробелов.

Интересные данные нашел я в этом отношении в статье Кизеветтера в сборнике в честь Милюкова. Он ссылается там на какое то исследование Готье [4]. Оно мне совершенно не знакомо. Предполагаю, что это не вышедший в печати второй том об областном управлении. Я был бы Вам очень благодарен, если Вы могли бы сообщить мне верна ли моя догадка, и есть ли возможность получить хотя бы на некоторое время эту рукопись. Я где-то читал, что она имеется в нескольких русских библиотеках.

Заканчиваю теперь небольшую статью о комиссии [5]. Был бы очень [слово пропущено] если Вы разрешили бы мне прислать ее до напечатания Вам для отзыва. Здесь в Германии страшно трудно работать, так как совершенно нет людей, с которыми можно было бы побеседовать по специальным вопросам русской истории. В таком положении я был и раньше, когда работал над Соловьевым.

Еще раз прошу извинить за мою назойливость.

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке.

[1]. Східноєвропейський семінар – кафедра східноєвропейської історії Гамбурзького університету.

[2]. Флоровский А. В. Два произведения императрицы Екатерины II для Законодательной комиссии 1767 г. // Русский архив. – 1917. – Кн. 3 – 4. – С.1-44.

[3]. Sacke G. W. S. Solowjews Geschichtsphilosophie: Ein Beitrag zur Charakteristik der russischen Weltanschauung. – Berlin: OST-Europa Verlag, 1929. – 138 s.

[4]. Готье Ю. В. История областного управления в России от Петра I до Екатерины II. Т. II: Органы надзора. Чрезвычайные и временные областные учреждения. Развитие мысли о преобразовании областного управления. Упразднение учреждений 1727 года. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1941. – 304 с.

[5]. Sacke G. Zur Charakteristik der gesetzgebenden Kommission Katharinas II von Russland //Archiv für Kulturgeschichte. – 1931. – Bd. XXI. – S. 161 – 191.

Leipzig. 15. 8. 30.

Глубокоуважаемый профессор!

Очень рад исполнить вашу просьбу! Прилагаю при сем копию единственного места, где упоминается Россия и Чехия. Не знаю насколько знакома Вам личность автора, пишу поэтом[у] несколько слов о том, что я вычитал в предисловии.

Benjamin von Tudda – настоящий еврей посланный в Палестину и Аравия для рекогносцировки относительно возможности переселиться туда. Через Чехию и Россию он не ехал. В указанном Вами издании имеется древнееврейский оригинал и немецкий перевод. Не всегда вразумительный, как Вы увидите. Укажу еще на всякий случай другое издание: Asher. The Itinerary of Rabbi Benjamin of Tudda. London. 1840.

Присылаю при сем мою русскую статью [1]. Буду вам очень благодарен за отзыв и за совет. К сожалению не оставил достаточно широких полей. Другую мою статью, на немецком языке пришлось сдать в печать так как иначе нужно было бы очень долго ждать очереди [2]. Надеюсь, что Вы не очень раскритикуете. В ближайшем будущем постараюсь прислать Вам и ее.

Цитируемый мною отрывок из протокола комиссии конечно, не точен. Кто его знает, что сделал Поленов [3] с оригиналом. Я заказал поэтому в Центрархиве точную копию протокола, которой потом и воспользуюсь. Меня интересует вопрос, как Вы отнесетесь к моей общей концепции комиссии. Она несомненно очень смела, но, как мне кажется, не совсем необоснована. Она представляется мне развитием трудов Тарановского [4] о Наказе.

В Вашей статье об Академии и Комиссии [5], которой у меня к сожалению, нет под рукой Вы указываете между прочим на тот факт, что Миллер заговорил вдруг в 1775 году о комиссии. Это находится, по моему, в связи с проектом Волконского, о котором говорит Ек. [атерина] в одном из своих писем. (Бартенев. Осьмнадцатый век. I, 182). Какихнибудь других

данных об этом эпизоде по моему нет. Мне кажется, что Ек. [атерина] думает здесь не о комиссии, как представительном учреждении, а о комиссии чисто бюрократической, которые у нее совершенно не различаются.

Надеюсь что моя справка удовлетворила Вас.

Жду с нетерпением Вашего отзыва.

С сердечным приветом
уважающий Вас Георгий Юльевич Закке.

[1] Не вдається з'ясувати, про яку статтю йдеться.

[2] Не вдається з'ясувати, про яку статтю йдеться.

[3] Поленов Дмитро Васильович (1806 – 1878) – російський історик, бібліограф. Займався дослідженням та публікацією матеріалів з історії Законодавчої комісії 1767 – 1768 рр.: Исторические сведения о Екатерининской комиссии для сочинения проекта нового уложения // Сборник Императорского русского исторического общества. – Т.4. – Спб., 1869; Т.8. – Спб., 1871; Т.14. – Спб., 1875.

[4] Тарановский Ф. В. Заметки о Монтескьё // Юридические записки. Ярославль, 1913. – № 1. – С. 1-36; Его же. Ф. В. Монтескьё о России (К истории «Наказа» императрицы Екатерины II) // Труды русских учёных за границей. – Т.1. – Берлин, 1922. – С. 178 – 223; Его же. Политическая доктрина в Наказе императрицы Екатерины II // Сборник статей по истории права, посвященный М. Ф. Владимирскому-Буданову. – Киев, Типография С. В. Кульженко. – 1904. – С. 44 – 86; Его же. Судьба Наказа Императрицы Екатерины II во Франции // Журнал Министерства юстиции. – 1912. – № 1. – С. 100 – 127.

[5]. Флоровский Антоний. Академия Наук и Законодательная Комиссия 1767-1774 г.г. // Ученые записки Русской учебной коллегии в Праге. – Прага, 1924. – Т.1., вып.2. – С.103 – 176.

№ 5

Кишинев. 23. 9. 30.

Глубокоуважаемый Антоний Васильевич,

простите пожалуйста, что я так долго не отвечал на Ваше письмо, за которое я Вам очень благодарен. Благодаря счастливому стечению обстоятельств, мне удалось приехать на мою родину, в Кишинев. Ваше письмо было мне переслано с некоторым запозданием из Лейпцига. Пробуду я здесь до 10 – 12 октября, так что не смогу сделать необходимые Вам справки раньше 20 числа октября. Надеюсь, что это не так спешно. Если нужно, пришлите мне еще один список необходимых Вам справок, за которые я возьмусь, как только вернусь в Германию.

За Ваши замечания относительно моей статьи сердечное спасибо. В Германии мне приходится работать почти в совершенном одиночестве, так что я здесь совершенно лишен плодотворного обмена мнениями. Как начинающий, я склонен может быть кроме того к слишком сложным умозаключениям которые в письменной форме вышли еще более заостренными, чем они возникли у меня в результате работы над Комиссией. Я далек от того, чтобы совершенно отрицать законодательную ее функцию. Нужно же считаться с ее обширными законодательными работами. У меня нет рукописи при себе, но мне кажется, что я определенно указывал на двойственный характер комиссии, на тот факт, что ей пришлось выполнить законодательную и политическую функцию. Вопрос сводится по моему к тому, что необходимо выяснить, какую из этих функций [закреслено] нужно признать первичной. Я склонен считать политическую функцию основным мотивом созыва комиссии. Законодательная работа была по моему только гораздо позже пристегнута [закреслено] к, первоначально, чисто политическому [закреслено] учреждению. В ближайшем будущем я пришлю Вам мою немецкую статью, где я делаю попытку выяснить время возникновения плана созвать народных представителей. Заостренность моих положений можно кроме того объяснить и может быть извинить еще тем фактом, что на политический характер комиссии, как я его понимаю, в исторической литературе еще никто не указывал. Мне по крайней мере не

известны ни одна работа, касающаяся этого важного элемента предприятия Екатерины. Слегка касается этого вопроса Сергеевич и отчасти Милюков (упоминает и Лаппо-Данилевский), но они, за исключением последнего, говорят только об оппозиционных настроениях в комиссии и о политической борьбе среди ее депутатов. Но комиссия никогда не рассматривалась как политическое орудие Екатерины. Ее тесная связь с Панинским проектом кажется мне несомненной. Вы этого вопроса не коснулись, но он кажется мне вопросом первой важности. Если мы согласимся с тем, что Панинский проект есть выражение аристократических претензий, то необходимо по моему признать, что комиссия является ответом Екатерины на эти претензии Панина. Екатерине было бы, конечно, чрезвычайно важно, если она могла бы созвать свою комиссию раньше, скажем в 1763 – 64 годах. Но ее положение было по моему слишком шатким для подобного рода предприятий.

Она ведь и в 1767 году считалась с возможностью оппозиционных движений в комиссии и предприняла ряд мер для борьбы с ними. Достаточно указать на тот факт, что она сконцентрировала ко дню открытия комиссии 40 000 тысячную армию, на что указывает Rossignol [1]. Можно, кроме того указать на ряд организационных деталей, которые прямо указывают на то, с каким страхом Екатерина относится к созданной ею комиссией. Этого вопроса я касаюсь в моей большой работе. Наконец Ек. [атерина] была в 1763 еще слишком малоопытным политиком, чтобы браться за такие грандиозные предприятия, как комиссия.

Как бы то ни было, мне придется после Ваших замечаний еще раз переработать мою статью. Мне бы хотелось тогда опубликовать ее тогда в каком либо русском журнале или сборнике. Я был бы Вам очень благодарен, если бы Вы указали мне, к кому лучше всего обратиться по этому поводу. Из Вашего письма я не вынес того впечатления, что Вы отнеслись бы совершенно отрицательно к подобной попытке. Опубликовать ее на немецком языке нет по моему большого смысла, так как в Германии нет

достаточно компетентных историков, могущих критически отнестись к отрицательным и положительным сторонам моей работы.

В Кишиневе я остаюсь до 10 октября. Мой адрес Chişinău. Str. General Berthelot 88. Norumanie.

К интересующим Вас вопросам относительно русских студентов позвольте вернуться через 3 недели.

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке.

[1]. Россиньоль – с 1765 г. французский консул в Росії, с 1767 по 1769 гг. – уполномоченный у дел.

№ 6

Лейпциг 17. 5. 33.

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

большое спасибо за Вашу открытку от 1. 1. сего года. В течение последних месяцев было столько перетасовок, что совершенно не был в состоянии ответить Вам. Мою работу о комиссии я в общих чертах закончил. Она уже принята в качестве магистерской диссертации и дала мне право читать лекции. Этим правом мне правда, не удалось воспользоваться, так как в виду происходящих здесь событий мне пришлось отказаться не только от моего ассистентства, но и от приватдоцентуры. Научные работники поставлены здесь в условия при которых едва ли возможно заниматься научным трудом.

В настоящее время я более детально разрабатываю отдельные главы моей работы, не будучи, конечно, уверенным, что она будет когда либо напечатана. Материальное положение у меня теперь тоже настолько ухудшилось, что я [закреслено] не знаю, смогу ли я продолжить свою работу. Спешу поэтому использовать время, чтобы сделать все, что еще можно разработать. Пользуюсь случаем, чтобы обратиться к Вам за некоторыми справками. Д. Кобеко [1] пишет в своей статье о А. Шувалове (Русский

Архив. 1881. III, 253) (директоре дневных записок) [2], что им составлен «план заседаний комиссии». Экземпляр этого плана, им написанный и местами собственноручно исправленный Екатериной, хранится должен в зале общего собрания Сената». Меня интересует вопрос, что подразумевает Кобеко под «планом заседаний». Не есть ли это рукопись «Обряда», о которой вы пишете в Вашем «Составе» на стр. 97. Может быть здесь предполагается программа открытия комиссии или же просто «Начертание», о котором Вы пишете в «Два произведения имп. [ератрицы] Ек. [атерины] II» [3]. Эту работу я читал несколько лет тому назад и не помню поэтому ссылаетесь ли Вы на приведенные мною слова Кобеко.

Очень интересует меня кроме того упоминаемые Вами рукописи «Обряда». Не сохранились ли у Вас случайно копии этих рукописей. Для меня чрезвычайно важно выяснить вопрос, как развивались у Екатерины принципы организации «Большого собрания».

В настоящее время я занят кроме того собиранием материалов о комиссии, сохранившихся в балтийских архивах. Мне удалось между прочим разыскать оригинал дневника рижского депутата Шварца, и ряд писем [нерозбірливо] Штернберга, Левенвальда и Вильбои [4], а также короткий дневник последнего. Я поставил себе задачей собрать весь материал и может быть издать его. У меня есть знакомые в разных городах, которые мне много помогают. Может быть удастся разыскать письма Урсинуса [5] и других. Это, конечно, дело случая.

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке

[1]. Кобеко Дмитро Хомич (1837 – 1918) – російський державний діяч, історик, бібліограф. Член-кореспондент Російської академії наук (з 1891 р.), директор Імператорської публічної бібліотеки (1902 – 1918, сьогодні – Російська національна бібліотека в Санкт-Петербурзі).

[2]. Кобеко Д. Ф. Ученик Вольтера. Граф А. П. Шувалов (1744 – 1789). Биографическая статья // Русский архив. – 1881. – III (2). – С.241 – 290.

[3]. Флоровский А. В. Два произведения императрицы Екатерины II для Законодательной комиссии 1767 г. // Русский архив. – 1917. – Кн.3 – 4. – С.1-44.

[4]. Барон Унгерн-Штернберг Йоганн Адольф; барон Герхард Фридрих Левенвольдхе; О. М. Вильбоа – депутаты Лифляндского дворянства.

[5]. Яків Урсинус – депутат м. Дерпта.

№ 7

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

очень благодарен за [закреслено] сообщенные мне сведения об обряде и Шувалове. Статья Ваша у меня есть. Я совершенно упустил ее из вида. Мне только неясно, выбирается ли упомянутый в первой редакции секретарь общим собранием или же он тоже назначается Екатериной. По всей вероятности вопрос этот нельзя с достаточной уверенностью разрешить.

Заглавие интересующей Вас книги следующее: Adrian. I. V. Mitteilungen der Handschriften und satteren Durchdenken. Frankfurt. 1846. Она имеется в Лейпцигской университетской библиотеке.

Fr. Rus и Skorina у I. Matthias'a не упоминаются. Я вообще не нашел там ни одного врача из Праги, вообще чеха.

Положение Федора Александровича [1] нисколько не изменилось. Он уже давно достиг предельного возраста (68 лет) и продолжает читать лекции только для того, чтобы начатое им дело не заглохло. Осенью он уходит окончательно в отставку. Кафедра же его по всей вероятности никем замещена не будет. (из экономических соображений).

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке.

Если книга Adnan'a Вам нужна, я могу прислать ее Вам или же по крайней мере просмотреть ее.

27. 5. 33

Лейпциг W 31

Stieglitstr. 58 I

P.S. Не сможете ли Вы мне указать, какие иностранные послы были при дворе Екатерины во время заседаний Коммиссии. Я просмотрел сообщения английск. [ого], французск.[ого], австрийского, шведского, голландского и данского и саксонского послов.

Знаю что были еще польский, испанский и магдебургский.

[1]. Браун Федір Олександрович.

№ 8

Лейпциг 12. 6. 33.

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

Большое спасибо за присланные Вами сведения о «секретаре». Надеюсь, что Вы разрешите и в будущем обращаться к Вам за подобными справками.

Искренне преданный Вам

Георгий Закке.

P.S.

Прилагаю при сем копию «der wahrhaftigen waren Zeitung».

№ 9

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

очень Вам благодарен за присланный Вами некролог [1]. Я все надеялся, что Кизеветтер отзовется на мою последнюю статью, но судьба решила иначе.

Я пишу теперь рецензию на книгу Reddaway, Documents of Catherine the Great, Cambridge, 1931 [2]. Здесь опубликована переписка Ек. [атерины] с Вольтером и английский текст наказа. В связи с этим я был бы Вам очень благодарен, если Вы сообщили мне точное заглавие книги Шмурло о [Екатерине и] Вольтере, как авторе истории Петра I. Еще более признателен был бы я Вам, если бы Вы помогли бы мне получить экземпляр этой книги

для рецензии также как и другие пражские издания: Кизеветтер. На рубеже 2 столетий. Сборник русского института, Сборник в честь Милюкова и т. д. Дело в том, что я кроме рецензии пишу отчет о русской исторической литературе для Archiv für Kulturgeschichte [3]. Хотел бы поэтому обратить внимание немецких историков и на труды пражской академической секции.

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке.

P.S. Есть ли у Вас какие либо архивные данные об английском переводе Наказа?

[1]. Флоровский А. В. Памяти А. А. Кизеветтера // Записки Русского научного института в Белграде. – Вып.2, 1934. – С. 1 – 15. Фрагмент цієї статті зберігається в А РАН – Ф. 1609. – Оп. 1. – Спр. 44.

[2]. Reddaway W. F. Documents of Catherine the Great. The Correspondence with Voltaire and the Instruction of 1767 in the English Text of 1768 / Ed. by. Reddaway W. F. – Cambridge, University Press, 1931. – 382 p.

[3]. «Архів з історії культури» – назва німецького історичного наукового журналу.

№ 10

Гамбург, 7. 1. 41.

Erlenkamp 3 II e

Многоуважаемый Антоний Васильевич, пишу Вам открытку так как не знаю, живете ли Вы на Вашей старой квартире. Весной прошлого года была напечатана моя работа о Комиссии 1767 г. Надеюсь, что Вы получили экземпляр для отзыва. Я, во всяком случае, написал издателю, чтобы он послал Вам эту книгу. Живу теперь в Гамбурге, где работаю в институте мирового хозяйства. Надеюсь, что события последних лет не отразились на Вашем положении.

С сердечным приветом Георгий Закке.

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

очень Вам благодарен за Ваше любезное письмо. Оно доказало мне, что Ваше доброжелательное отношение к моим работам не изменилось, несмотря на то, что я, изучив Ваши исследования, сделал попытку характеризовать Комиссию 1767 г. с другой точки зрения. Моя жена советовала мне не посылать Вам моей работы. Я же был уверен, что найду в Вас объективного критика и я очень рад, что я оказался прав.

Без Ваших исследований мне никогда не удалось бы написать своей работы. Я очень рад, что при Вашем содействии мне удалось использовать не только Ваши общеизвестные работы, но и статьи, опубликованные в различных зарубежных изданиях. Именно поэтому меня очень интересует Ваша оценка моей книги. Как лучший знаток исследуемого мною вопроса Вы не ограничьтесь общей характеристикой моих взглядов, но и подвергнете детальной критике мою аргументацию.

Я собираю теперь материалы для большой работы по истории русского дворянства. Частичные результаты этой работы мною уже опубликованы (мои статьи о Сперанском, Щербатове, Радищеве, о восточной полемике Екатерины и т. д. [1]. В ближайшем будущем будут напечатаны статьи о Комиссии, о варягах и колбягах по Русской правде, о прибалтийском дворянстве и т.д. Интересующие Вас статьи я могу Вам прислать.

Я, конечно, уже писал Вам, что работаю теперь в восточно-европейском отделе гамбургского института мирового хозяйства. Работа эта отнимает много времени и энергии. На научную работу остается поэтому очень мало времени. Я надеюсь все таки, что мне удастся рано или поздно осуществить свой план. Теперь же мне приходится заниматься, главным образом, вопросами экономики Сов. [етской] России и балканских стран. Работа по существу интересная, но касается больше области журналистики чем науки.

Ваше положение при университете, повидимому, не изменилось, чему я очень рад. Обращаю Ваше внимание на рецензию Сыромятникова в последнем номере журнала Советское государство и право [2]. С. [ыромятников] пишет о новой работе об актах Петровской эпохи, которая по своему содержанию напоминает Ваш «Состав». Повидимому, дело идет об очень ценном труде, который к сожалению еще не напечатан. С первым томом книги Богословского Вы наверное уже познакомились.

С сердечным приветом

Ваш Георгий Закке.

[1]. Sacke Georg. Die sozialen und wirtschaftlichen Voraussetzungen der

Orientpolitik Katharinas II. // Vierteljahrschrift für Sozial - und

Wirtschaftsgeschichte. – 1939. – Bd. 32, H. 1. – S. 26 – 36; Idem. M. M.

Speranskij. Politische Ideologie und reformatorische Tätigkeit (Zu seinem 100.

Todestag am 23. 2. 1939) // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1939. – Bd.

4, H. 3/4. – S. 331 – 350; Idem. Graf A. Voroncov, A. N. Radiščev und der «Gnadenbrief für das russische Volk». – Emsdetten: Lechte, 1937. – 30 s.

[2]. Сыромятников Борис Иванович (1874 – 1947) – історик, правознавець і громадський діяч.

Сыромятников Б. И. [Рец.] Правда Русская. Т. 1. Тексты / Под ред. акад. Б.Д. Грекова. М. – Л., 1939 // Советское государство и право. – 1940. № 7. – С. 144 – 149.

Гамбург 18. 8. 41.

Многоуважаемый Антоний Васильевич,

меня очень интересует книга Вернадского о Государственной уставной грамоте Российской империи 1820 г., вышедшая в издании пражского комитета в 1925 г. Я был бы Вам очень благодарен, если Вы могли бы указать мне, где можно ее приобрести. Французское издание этой же книги известно мне только по наслышке. [1].

Я все еще работаю в Гамбурге. К сожалению нет времени заниматься историческими исследованиями. Мою статью об английском влиянии [2] Вы наверное получили. В ближайшем будущем выйдут еще 2 статьи в *Zeitschrift für slavische Philologie*. [3]. Это все еще плоды 1937 – 39 годов. Если комитет еще существует, я мог бы прислать ему свою работу о комиссии, в порядке обмена.

Заранее очень Вам благодарен.

С сердечным приветом

Георгий Закке.

[1]. Вернадский Г. В. Государственная уставная грамота Российской империи 1820 г. Историко-юридический очерк. – Прага, 1925. – 263 с. У виправленому та доповненому варіанті книга перевидана французькою мовою: *La charte constitutionnelle de l'Empire russe de l'an 1820 / traduite du russe par Serge Oldenbourg*. – Paris, 1933. – 283 p. В 1925 р. А. Флоровський, до речі, написав рецензію на цю роботу: А РАН. – Ф. 1609. – Оп. 1. – Спр. № 142.

[2]. Sacke Georg. Der Einfluß Englands auf die politische Ideologie der russischen Gesellschaft in der 2. Hälfte des XVIII Jahrhunderts // *Archiv für Kulturgeschichte*. – 1941. – Bd. 30. – S. 85–105.

[3]. Журнал слов'янської філології.

А РАН. – Ф. 1609. Архив А. В. Флоровского. – Оп. 2. – Ед. хр. 230. Закке Георг (Georg Sacke), доктор, сотрудник Ин-та культуры и всеобщей истории Лейпцигского ун-та. Письма, автограф. 20 листов.

Література:

1. Архив Російської академії наук (далі – А РАН). – Ф. 1609 «Архив А. В. Флоровского». – Оп. 2. – Спр. 230. Закке Георг (Georg Sacke), доктор, сотрудник Ин-та культуры и всеобщей истории Лейпцигского ун-та. Письма, автограф. – 20 арк.
2. Аксенова Е. П. Институт им. Н. П. Кондакова: попытки реанимации по материалам архива А. В. Флоровского) // Славяноведение. – 1993. – № 4. – С. 63 – 74; Ее же. Из переписки Г. В. Вернадского и А. В. Флоровского // Славяноведение. – 1994. – № 4. – С. 92 – 101; Ее же. Историческая наука СССР и русского зарубежья в оценке А. В. Флоровского // Культурное наследие российской эмиграции 1917–1940. – М., 1994. Кн. 1. – С. 95 – 100; Ее же. Материалы фонда А. В. Флоровского в архиве Российской Академии наук о русской научной эмиграции в Чехословакии // Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результат и перспективы исследований. Фонды Славянской библиотеки и пражских архивов: международная конференция (14 – 15 августа 1995; Прага). Т. 2: сборник докладов / Славянский институт при АН Чехословацкой Республики. – Прага: Б. и., 1995. – С. 500 – 507; Досталь М. Ю. Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии: страницы научного творчества // Новый исторический вестник. – 2011. – № 28. – С. 80 – 87; Лаптева Т. Н. Флоровские-Попруженко: история семи. 1840 – 1880-е гг. По «Воспоминаниям» К. В. Флоровской // Вестник архивиста. – 2013. – № 1. – С. 269 – 275; Ее же. Научное наследие А. В. Флоровского (1884 – 1968) в Архиве РАН // Вестник архивиста. – 2014. – № 1. – С. 270 – 287.
3. Sacke Georg. W. S. Solowjews Geschichtsphilosophie. Diss. Berlin u. a. 1929. – 138 s.

4. Sacke Georg. Die Gesetzgebende Kommission Katharinas II: ein Beitrag zur Geschichte des Absolutismus in Russland. – Breslau: Priebatschs Buchh., 1940. – 178 s.
5. Hölzer Volker. Sacke (Zakke, Sakke) Georg Friedrich. Sächsische Biografie, hrsg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V., bearb. von Martina Schattkowsky. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://saebi.isgv.de/biografie/Georg_Sacke_\(1902-1945\)](http://saebi.isgv.de/biografie/Georg_Sacke_(1902-1945)).
6. Sacke Georg. Literaturbericht: Geschichte Russlands in russischer und deutscher historischer Literatur der Nachkriegszeit // Archiv für Kulturgeschichte. – 1934. – Bd. 24. – S. 337 – 362.
7. Барвінська П. І. Відношення нацистської Німеччини до східноєвропейських історичних студій у 1933 – 1935 рр. / П. І. Барвінська // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 26. – С. 110.
8. А РАН. – Ф. 1609. – Спр. 230. – Арк. 18.
9. Про антифашистську діяльність Г. Закке див: Hölzer Volker. Georg und Rosemarie Sacke: zwei Leipziger Intellektuelle und Antifaschisten – Leipzig: Rosa-Luxemburg-Stiftung Sachsen, 2004. – 381 s.
10. Бібліографію праць Г. Закке див.: Hölzer Volker. Georg und Rosemarie Sacke... – S. 361 – 368.
11. Sacke G. W. S. Solowjews Geschichtsphilosophie: Ein Beitrag zur Charakteristik der russischen Weltanschauung. – Berlin: OST-Europa Verlag, 1929. – 138 s.
12. Sacke G. V. V. Kapnist und seine Ode «Na rabstwo» // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1941. – Bd. XVII, H. 2. – S. 291 – 301.
13. Sacke G. Radiscev und seine «Reise...» in der westeuropaischen Literatur des 18 Jahrhunderts // Forschungen zur osteuropaischen Geschichte. – 1954. – Bd. 1. – S. 45 – 54.

14. Sacke G. Zur Charakteristik der gesetzgebenden Kommission Katharinas II von Russland // Archiv für Kulturgeschichte. – 1931. – Bd. XXI. – S. 161 – 191; Idem. Sacke G. Adel und Bürgertum in der gesetzgebenden Kommission Katharinas II von Russland // Jahrbucher für Geschichte Osteuropas. – 1938. – № 3. – S. 408 – 417; Idem. Sacke G. Die Gesetzgebende Kommission Katharinas II: ein Beitrag zur Geschichte des Absolutismus in Russland. – Breslau, 1940. – 178 s.
15. Мирончук А. С. Законодательная комиссия по созданию проекта нового «Уложения» 1767 – 1768 гг. в зарубежной историографии / А. С. Мирончук // Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории. – № 2 (23): сборник статей по материалам XXIII Международной заочной научно-практической конференции, Москва, 20 февраля 2014 г. – М., Изд. «Международный центр науки и образования», 2014. – С. 48.
16. Sacke G. Der Einfluss Englands auf die politische Ideologie der russischen Gesellschaft in der zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts // Archiv für Kulturgeschichte. – 1941. – Bd. 30. – S. 85 – 105.
17. Флоровский А. В. Состав законодательной комиссии 1767 – 74 гг. – Одесса: тип. «Техник», 1915. – 610 с.
18. Лаптева Т. Н. Научное наследие А. В. Флоровского (1884 – 1968) в Архиве РАН // Вестник архивиста. – 2014. – № 1. – С. 270.
19. А РАН. – Ф. 1609. – Спр. 230. – Арк. 1.
20. Там само. – Арк. 2 – 2 зв.
21. Там само. – Арк. 3 – 4.
22. Флоровский А. В. Чехи и восточные славяне. Очерки по истории чешко-русских отношений (X – XVIII вв.). – Т. 1. Прага, 1935. – 528 с.; Том 2. Прага, 1947. – 544 с.
- 23 А РАН. – Ф. 1609. – Спр. 230. – Арк. 5.
24. Там само. – Арк. 7.
25. Там само. – Арк. 12.
26. Там само. – Арк. 19.
27. Sacke Georg. Die Gesetzgebende Kommission Katharinas II... – S. 76.

Мирончук Анатолій Святославович – науковий співробітник Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. E-mail: myronchuk@nas.gov.ua.

Мирончук Анатолій Святославович – научный сотрудник Института архивоведения Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского. E-mail: myronchuk@nas.gov.ua.

Myronchuk Anatolii – research fellow of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. E-mail: myronchuk@nas.gov.ua.